

ERDÉSZETI LAPOK

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET LAPJA

ALAPÍTVÁ:
1862-BEN

Főszerkesztő:
PÁPAI GÁBOR

1998. MÁJUS

CXXXIII. évfolyam

Erdészeti Lapok

Az Országos Erdészeti Egyesület
folyóirata
CXXXIII. évfolyam 5. szám
(május)

A Szerkesztőbizottság tagjai: Apatóczy István,
dr. Balázs István, dr. Bartha Dénes, Gencsi Zoltán,
dr. Góbbölös Antal, Kertész József, Kovács Gábor,
Mizik András, Pintér Ottó, Pápai Gábor (a bizottság
elnöke), Sántha Antal, dr. Szendrői László,
dr. Szikra Dezső, dr. Szodfridt István, Varga Béla,
Vaski László

FŐSZERKESZTŐ: PÁPAI GÁBOR

TERVEZŐSZERKESZTŐ: SÁGI MARGIT

Kiadó: Országos Erdészeti Egyesület
1027 Budapest, Fő u. 68.

Felelős kiadó: Dr. Szikra Dezső

Szerkesztőség: 1027 Budapest, Fő u. 68.

Telefon/fax: 201-7737

Mobil: 06-30-715-255

Nyomdai munkák: Csathó és Társa
Nyomdaipari Kft.
Eger

Felelős vezető: Csathó Emil

A kézirat lezárva: 1998. április 24

Terjeszti: az Országos Erdészeti Egyesület. Felvilágosítást a lappal kapcsolatban az Egyesület ad (1027 Budapest, Fő u. 68.). Megjelenik havonta.

A címlaphoz: Az erdők és a talajvíz

Fotó: Pápai Gábor

TARTALOM

ERDÉSZETI POLITIKA

Bartha Pál: Természetvédelem, erdő- és vadgazdálkodás (1.)	137
Pápai Gábor: Védett kincstári erdők erdészeti vezetőinek országos konferenciája	140
Dr. Várhelyi István: Erdőgazdálkodás a magántulajdonú erdőkben	142
Benke József: Napjaink erdőbirtok-viszonyai Romániában	144
Reményfy László: Egy kis forrongás	145
Angeloff Anjo – Illyés Benjamin: Az erdőfelújítás finanszírozása Norvégiában	146

ERDÉSZETI KUTATÁS

Leskó Katalin, Szabóky Csaba, Szentkirályi Ferenc, Kádár Ferenc: Még egyszer a gyapjaslepkéről	147
Gabnai Ernő: Az őshonos nyárak szerepe és jelentősége Kelet-Magyarországon	150
Bidló András, Czimer Kornél, Juhász János, dr. Kovács Gábor: A Kecskeméti Arborétum Talajnyilvántartási Rendszere	151
Újváriné dr. Jármay Éva: Beszámoló az IUFRO munkacsoport 1997. évi Szimpóziumáról	154
Dr. Várhelyi István: Az MTA-VEAB Mező- és Erdőgazdálkodási Munkabizottság 1997. évi munkájáról	155
Walterné Illés Valéria: Hántáskár-elhárítás	156
Gácsai Zsolt: Adatok az alföldi erdők és a talajvíz kapcsolatához III.	158
Reményfy László: A fahibákról	160

TERMÉSZETVÉDELEM

Dr. Bartha Dénes: Veszélyeztetett erdőtürelésaink V. (Fűz- és nyírlapok)	161
--	-----

AZ ÉV FÁJA

Frank Norbert: A vadkörte	162
Frank Norbert: Vadkörte szimpózium Németországban	162

ERDŐKERÜLŐBEN

Pápai Gábor: Az óriások földjén (2.)	165
Dr. Szikra Dezső: A szabadok Országában (1.)	166

EGYESÜLETI HÍREK

B3

CONTENTS

Bartha, P.: Nature conservation, forestry and game management	137
Walterné, I.V.: Preventing stripping damage	156
Gácsai, Zs.: Data on the interrelationship between forests and ground water in the Great Hungarian Plain	158

INHALT

Bartha, P.: Naturschutz, Wald- und Wildwirtschaft	137
Walterné, I.V.: Die Verhütung der Schältschäden	156
Gácsai, Zs.: Daten zu den Zusammenhängen zwischen den Wäldern und dem Grundwasser auf der Grossen Ungarischen Tiefebene	158

BARTHA PÁL

Természetvédelem, erdő- és vadgazdálkodás (I.)

A vadgazdálkodás és természetvédelem kettős szorításában egyre inkább kényszerpályára kerül az erdőgazdálkodás. Miközben az erdőművelési technológiák megválasztása során a még mindig jelentősen túltartott vadállományt az erdőgazdálkodó szinte ökológiai feltételként kényszerül figyelembe venni, addig a természetvédelem az ágazati felelősség vizsgálata nélkül e technológiákkal kapcsolatos kritikájával szinte kizárólagos módon az erdőgazdálkodást illeti és az erdők degradációjának megelőzése, megállítása címén az erdőgazdálkodás további szabályozását (korlátozását) tartja indokoltnak és szükségesnek.

Egy polgári demokráciában a vállalkozás szabadsága csak közérdekből korlátozható. Ebből az alaptételből kiindulva meg kell fogalmazni az erdők közérdekű szerepét, majd ennek alá kell vetni mind az erdő-, mind a vadgazdálkodást.

Az erdő anyagi jellegű szolgáltatásaival természetesen az erdőtulajdonos rendelkezik, ugyanakkor az erdő immateriális szolgáltatásai mindenkit megilletnek. E gondolatmenet szerint az erdő immateriális szolgáltatásai testesítik meg a közérdeket, melyek az alábbi okfejtés alapján túlnyomórészt természet- és környezetvédelmi indíttatásúak.

A természetes ökoszisztémák külső zavaró hatás nélkül mindig zárótársulás állapotba kerülnek, amikor is a szervesanyag építés- és bomlásfolyamata egyensúlyba jut. A zárótársulás legfontosabb ismérve tehát az, hogy a rendszer működésének nettó produktuma az ember által értelmezhető időintervallumban rendkívül csekély, nem keletkeznek és halmozódnak fel hulladékok, nincs környezetterhelés, azaz az ökológiai körülmények gyakorlatilag stabilak. (Ellenpélda az intenzív mezőgazdaság által okozott környezetterhelés.) A természetes ökoszisztémák tehát az ökológiai stabilitás pillérei, így ezek mennyiségi és minőségi megőrzése létérdeke az emberiségnek.

A természetszerű erdőgazdálkodás az ökoszisztéma anyagforgalmának egyensúlyi állapotát alig zavarja, mivel a rendszerből kivont vastagfa (cellulóz és lignin) lényegében véve abból a három elemből (szén, hidrogén, oxigén) áll, melyet a növényzet a levegőből és vízből – mint megújuló forrásból – vesz fel. Ugyanakkor a gazdálkodás a minél előbb, kis költséggel, minél többet (**intenzifikáció**) törekvések következtében folyamatosan veszélyezteti az erdők természetközeli jellegét és ezen keresztül azt a működési mechanizmust, amely évmilliárdos léptékben tartja fenn az Életet.

Az ökológiai körülmények folyamatos változása közepette az adaptációs mechanizmus alapja a faj genetikai diverzitása. A természetes ökoszisztémáknak a dinamikus egyensúlyi állapotot eredményező önszabályozó képessége pedig a fajok sokszínűségétől függ, ami viszont annál gazdagabb, minél mozaikosabb az élőhely. A genetikai és faji diverzitás, valamint a finoman mozaikos élőhely tehát együttesen jelenti azt a biológiai sokféleséget, ami a természetes ökoszisztémák evolúciós és önszabályozó képességének, azaz az Élet folyamatosságának az alapfeltétele.

Az erdei ökoszisztémák evolúciós és önszabályozó képességének a megőrzéséhez a fentiek szerint alapvető közérdek fűződik és ennek kizárólagos eszköze a termé-

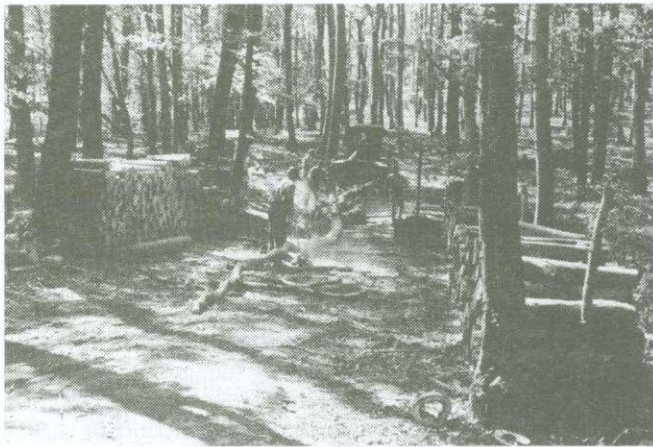
szetkímélő – a biológiai sokféleség megőrzésére törekedő erdőgazdálkodás.

A fenntartható használat elve alapján a természetes ökoszisztémák csak megújuló képességük mértékéig aknázhatók ki. Ez az elv azonban sokkal többet jelent a hozadékszabályozásnál (a fakitermelési lehetőségek ütemezésénél), vagy az erdőfelújítási kötelezettség mennyiségi teljesítésénél. A voluntarista szemlélet hibáját egy példával szeretném illusztrálni. Statisztikailag közömbös, de természetvédelmi szempontból igen nagy különbséget jelent az, hogy az adott termőhelyen a gazdálkodó erdőfelújítási kötelezettségét a kocsánytalan tölgy melyik taxonómiai egységével teljesíti. A kocsánytalan tölgy ugyanis klímaigényével lefedi a termőhelyet a gyertyános-tölgyestől a cseres-tölgyesig, de ma ki figyel arra, hogy hová kerül a *Quercus petraea*, illetve a *dalechampii* vagy a *polycarpa* alfaj?

A tartamos (fenntartható) gazdálkodás értelmezése során az erdészársadalom jelenleg még túlzott mértékben asszociál a mennyiségi mutatókra. Így áll elő az a helyzet, hogy nem érti azt, hogy az üzemterv szerinti gazdálkodás miért nem jelenti automatikusan a természetvédelmi érdekek érvényesülését is. A természetvédelem és erdőgazdálkodás évek óta tartó eredménytelen párbeszéde jórészt ide, a tartamosság fogalmának eltérő értelmezésére vezethető vissza.

A természetes ökoszisztémák működési mechanizmusát a gazdálkodás minden formája zavarja. A gazdálkodásában

ugyanis folyamatosan jelen van a termelés intenzitásának növelésére való törekvés, aminek rövid távon leghatékonyabb eszköze a biológiai sokféleség csökkentése, következménye pedig a degradáció. A gazdálkodás következményeként tehát a természetes ökoszisztéma az optimális zárótársulás állapotól valamilyen mértékben óhatatlanul eltávolodik. Mivel ez a folyamat egy határon túl közérdeket sért, az erdőgazdálkodásban a termelés intenzifikációját korlátozni szükséges. Ehhez a jogszabályi alapot a biológiai sokféleség védelmének deklarálásával az Erdőtörvény 2. §-a biztosítja.

Az erdőgazdálkodásban a gyorsítás eszköze a hozamok növelése, valamint a fajlagos termelési költségek csökkentése. A hozamok növelésének leghatékonyabb módja a nemesítés, ami többnyire együtt jár a genetikai alapok szűkítésével. Az erdőszeti nemesítés azonban sokkal kifinomultabb, mint a mezőgazdasági, a genetikai sokféleség alakulására nézve ugyanis egészen mást jelent a populáció „nemesítés”, mint az egyedszelekció és különösen annak szélsőséges módja, a klónozás. Ez viszont azt jelenti, hogy az elvi lehetőség adott a természetvédelem és a nemesítői törekvések összehangolására. A tarvágásos üzemmód általános gyakorlata az adaptációs folyamat megszakítását jelenti többnyire ismeretlen származású szaporítóanyaggal. Mivel a Kárpát-medencében már több mint egy évszázad óta a kereskedelemben igen nagy arányú a spontán szaporítóanyagáramlás, ennek is köze lehet kocsánytalan tölgyeseink jelenlegi rossz egészségi állapotához.

A biológiai alapokkal való okszerű gazdálkodás feltételei ma nagymértékben hiányoznak, mivel a génökológiai kutatás hosszú évek óta szünetel, nincs természetvédelemmel egyeztetett nemesítési stratégia és hiányzik a hatékony szaporítóanyag-felügyelet is.

A fajlagos termelési költségek gépesítéssel és munkaszervezéssel (koncentrálással) csökkenthetők. A gépesítés monokultúrák létesítésére ösztönöz, a termelési tevékenység térbeli koncentrálásával pedig az erdei élőhelyek finom mozaikossága sérül. Általában kimondható az, hogy minél iparszerűbb az erdőgazdálkodás, az erdő annál inkább eltávolodik a zárótársulás állapotól. A korábbi évtizedekben a fakitermelő gépcsodák kínálata által igen nagy volt a készlet az iparszerű erdőgazdálkodás bevezetésére, de rövid időn belül nyilvánvalóvá vált ezek környezetromboló hatása, valamint Európában megfelelő mennyiségű koncentrálható faanyag híján alkalmazásuk gazdaságtalansága is.

Mindezek hatására mára a fakitermelés a kíméletesebb technológiák szintjén stabilizálódott. A természetvédelem és erdőgazdálkodás valós konfliktusai ellenére gazdálkodni kell! Az emberiségnek fára – mint megújuló és környezet-

barát ipari alapanyagra és energiahordozóra – szüksége van, továbbá a faanyag kiváltása más energiahordozóval, vagy ipari alapanyaggal tovább növelné a környezetvédelem problémáit. Mindezek azt jelentik, hogy a természetkímélő erdőgazdálkodásnak nincs ésszerű alternatívája.

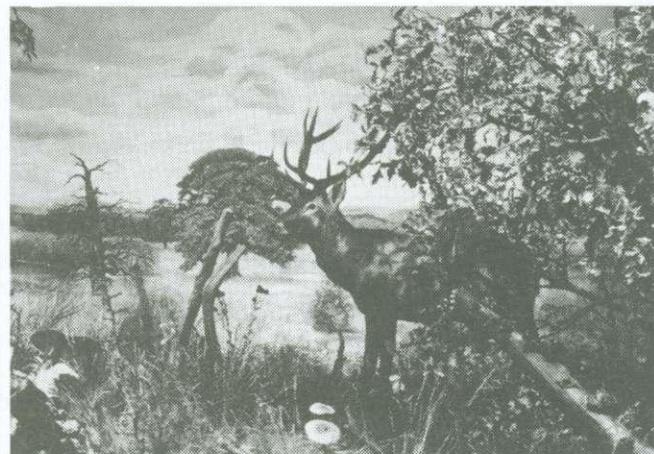
Természetesen a vadgazdálkodást is alá kell vetni egy olyan vizsgálatnak, hogy a vadgazdálkodás általános gyakorlata milyen módon és mértékben van hatással az erdők biológiai sokféleségének alakulására.

Az erdő természetes vadeltartó képességének mértékéig a vad elvitathatatlanul hozzátartozik az erdei ökoszisztémához. Az a vadgazdálkodási gyakorlat viszont, amely ennél lényegesen magasabb szinten stabilizálja a vadlétszámot, az ökoszisztéma egyik elemének – a vadnak – kitüntetett előnyben részesítésével megvalósítja az ökoszisztéma szelektív kizsákmányolását, ami viszont elkerülhetetlenül az erdő degradációjához vezet.

A jelenlegi állapot az alábbi mutatókkal jellemezhető:

- a magyar erdők természetes vadeltartó képessége az ÁESz kiadványa (Magyarország erdőállományainak főbb adatai – 1996.) szerint mintegy 33 ezer db szarvasegység,

- az 1996. évi statisztikai zsebkönyv alapján a becsült vadállomány vaddisznó nélkül számítva mintegy 130 ezer szarvasegység.

Az erdő természetes vadeltartó képességét több mint négyszeresen meghaladó vadállomány feltétlenül intenzív vadgazdálkodást jelent. Ilyen körülmények között viszont az erdő csak kerítés védelmében őrzi meg felújuló képességét. (Megjegyzem, hogy a szarvasegység fogalmát – mint a gyakorlatban jól bevált átszámítási módot – tudatosan használtam, jóllehet a vadgazdálkodás már újabb módszert alkalmaz az erdők vadeltartó képességének számításakor.)

Véleményem szerint a vadgazdálkodás intenzifikációja az erdő természetes vadeltartó képességének vadtakarmányozással történő emelésén alapul. Ez a technológia azonban nagymértékben figyelmen kívül hagyja a vad természetét és szokását. A vadnak ugyanis genetikailag kódolt módon szüksége van rügytakarmányra, továbbá a nagyvad előszeretettel fogyasztja a tölgyfélék és bükk makkját – megnehezítve, meggátolva ezzel a természetes felújítást – de agancsot tisztítani is csak a fiatal fácskák törzsén lehetséges.

Az erdő természetes vadeltartó képességét jelentősen meghaladó vadlétszám rendkívüli módon elszegényíti a növényzet faji struktúráját is. A cserjeszint állapotából, esetenként szinte teljes hiányából az avatott szem következtetni tud a szarvasállomány létszámára, a föld színéig visszará-

gott növényzet pedig jelentős muflonállományra utal. Ilyen körülmények között szinte reménytelen a szálszerű elgyűjtés, hiszen a vad köztudottan a térségben ritkábban előforduló fajokot károsítja leginkább. Cseres-tölgyeseink cser monokultúrává alakulása is többnyire visszavezethető a túltartott vadállományra.

Az előbbiekből következik, hogy az erdei vadkár csupán vadtakarmányozással nem előzhető meg, intenzív vadgazdálkodás mellett a károk „elviselhető szinten” való tartásához az erdőgazdálkodó közreműködése is szükséges. Ez a közreműködés viszont az erdőművelési technológiák megválasztásakor mindig olyan kényszerpályát jelent, aminek iránya egyértelműen az erdőgazdálkodási tevékenység koncentrációja, következménye pedig az erdők finommozaikos szerkezetének a sérülése.

A biológiai sokféleség védelme szempontjából legkedvezőbb a természetes felújításra való törekvés, valamint a vágástérrel nem járó szálszerű (készletfenntartó) gazdálkodás mint üzemmód. Ez utóbbival kapcsolatban megjegyzendő, hogy jelenleg ennek üzemi gyakorlata szinte nincs, továbbá gazdálkodási céllal a szálszerű üzemmód viteléhez ökológiai és állományviszonyaink sem igazán kedveznek. Ennek ellenére mindkét téma rendkívül fontos és aktuális, mivel a természetes felújítások arányának növelésében, valamint az ökonómiai küszöb alatti erdőkben folyó gazdálkodás intenzitásának – egy készletfenntartó gazdálkodás általi – csökkentésében mind a természetvédelem, mind az erdőgazdálkodás érdekelt. A gazdaságtalan erdők fenntartási munkáinak racionalizálása az erdőgazdálkodás jövedelmezőségének alapfeltétele, mert az élőmunka-igényes erdőfenntartási tevékenység az élőmunka megdrágulása után már középtávon finanszírozhatatlanná válik. Véleményem szerint a készletfenntartó gazdálkodásnak a természetvédelmi érdeken túlmenően extenzívebb és ezáltal olcsóbb erdőfenntartásban lenne kiemelt jelentősége.

A klasszikus szálszerű biológiai sokfélesége – beleértve mozaikosságát is – minden szempontból maximális. Ebből következik, hogy ott az újulat oly mértékben dekoncentrált, hogy az kerítésépítéssel megvédhetetlen.

Ugyanakkor az erdőfelújítást védő kerítések építésének az erdőgazdálkodás szokásos technológiai rendjébe való beiktatása azt jelenti, hogy elfogadva az intenzív vadgazdálkodás által teremtett helyzetet, az erdőgazdálkodó lemond a készletfenntartó gazdálkodás lehetőségéről és a kerítés építés gazdaságosságára (Ft/ha) érdekében a hozami területeket a lehető legnagyobb tarvágással koncentrálna. A természetvédelem pedig az összefüggések elemzése nélkül ezért aránytévészítő módon szinte csak az erdőgazdálkodással szemben fogalmazza meg kritikáját.

Fentiek túl az intenzív vadgazdálkodás kudarca iránti a passzív természetvédelem stratégiáját, valamint igen nagy veszélyt jelent a magánerdőkre nézve is, mivel a magán-szféra általában nem képes, de gyakran nem is akar intenzív erdőgazdálkodást folytatni.

Az intenzív vadgazdálkodás az erdőgazdálkodás számára olyan kényszerpályát jelent, amelyre az ágazat csak intenzív erdőgazdálkodással tud válaszolni. Extenzív, természetkímélő erdőgazdálkodás és intenzív vadgazdálkodás egyidejűleg lehetetlen.

Fentiek alapján megállapítható, hogy az erdő- és vadgazdálkodás bizonyított módon csökkenti az erdők biológiai sokféleségét. Vita csupán az ágazati felelősség kérdéséről, valamint a biológiai sokféleség csökkenthetőségének a gazdálkodás viteléhez elengedhetetlenül szükséges mértékéről lehetséges.

Erdőgazdaságok nemzetközi találkozója az Új Münchener Vásárterületen.

8. Nemzetközi Erdészeti és
Fafeldolgozási Szakvásár –
Szakmai rendezvényekkel
és különbemutatókkal

München,
1998. július 8–12.

Információ:

PROMO Kft.

1064 Budapest, Rózsa u. 55.

Telefon: 342-5104, 342-6748

Telefax: 352-1567

E-mail: promoexh@elender.hu

<http://www.interforst.de>

Belépőjegy és katalógus forintért itt
vásárolható.

